

1.

(„Hlas Národa“ ze dne 21. prosince 1897, čís. 352. Část národohospod.)

Po pětadvaceti letech.

Oslava pětadvacetiletého trvání nejstaršího z vyšších obchodních učilišť českých, Československé obchodní akademie v Praze, padla do pohnutých dnů pražských a tak nedošla ani ve veřejnosti české toho ocenění, jehož by byla právem vyžadovala. Běží tu jistě o kus zajímavé retrospektivy a nepopíratelný doklad pokroku našeho. Netajíme si, že školy o sobě, byť byly sebe dokonalejší, nevypudou podniky ani podnikatelské talenty — ale za našich dnů také naopak podnikatelské talenty se nevyvinou, nevyspějí a neproniknou, nevyjdou-li do života ozbrojeni rozhledem a věděním. S t ě stránky, se stránky školské průpravy v š e o b e c n ě i o d b o r n ě stojíme dnes ve svém školství na výši dosti utěšené. Že na př. bude v Čechách a na Moravě za pětadvacet let š e s t obchodních akademií nebo jim na roveň postavených vyšších obchodních škol č e s k ý c h, sotva asi doufali si troufati ti mužové, kteří roku 1872 založili skutkem ryze národní svépomocí Československou obchodní akademii pražskou. Ovšem s mocným rozvojem školství odborného nedrží krok stejný rozvoj samostatného p o d n i k a t e l s t v í českého zvláště v oborech velkopřemyslu a velkoobchodu.

Cítíme ten nedostatek, rádi bychom jej odčinili. A nechybujeme asi, když přičinu jeho výhradnou neb převážnou nespatřujeme v pouhém nedostatku k a p i t á l u, nýbrž spíše v nedostatku živ ě účinkujícího m i l i e u, v nedostatku ovzduší, které by na našince již tak říkajíc od kolébky účinkovalo, jeho názorům, způsobům smýšlení a cílům snažení dávalo určitý směr. Průmyslové a obchodní talenty vyrůstají nejsnáze tam, kde již průmysl a obchod kvetou, kde rodiče, bratři, sousedé v něm se po-

hybuji, jeho duchem bezděky jsou odkojováni. Co povstalo na př. jen v Čechách, co v samém nejbližším okolí Prahy během posledních pěti let závodů průmyslových, středních i větších, jejichž německí zakladatelé nevládli vlastními kapitály většími než leckterý z českých lidí našich. Říká se, že nám Čechům schází podnikatelský duch. Není to snad nesprávný, ale přece ne zcela přesný výrok. Podnikatelský smysl je květina, jež potřebuje určité půdy a dostatečné vláhy. Ty nedá jen škola a nemůže dáti. Není třeba mysliti na dědění podnikatelského smyslu a talentu — ač naše doba až zuřivě všude a ke všemu hledá klíč v dědění vlastností. Nejenom že máme dokladů nescetných o naprostém nedostatku podnikatelského ingenia u synů nejednoho vynikajícího podnikatele, my vůbec o dědění vlastností duševních tak pramálo bezpečného víme, že nelze tou thesi vážně operovati. Ale to všichni víme, co dělá vychování v nejširším toho slova smyslu, stálý styk s lidmi určitého směru myšlení a snažení, silný pud napodobení, na němž se zakládá největší triumf vychování. zkrátka to, co se moderním názvem naznačuje jako „milieu“. Škola má v tom úkolu vychování velikou část, řekl jsem již, že ne všecku.

V národě, v kraji, v místě průmyslovém nejspíše a nejnázně a tedy i nejčetněji vyrůstají zase průmyslové talenty. U národů, kteří nemají průmyslu, vývoj ten jde pomalu, proto namnoze bývají jim i cizinci pionýry v oboru tom. Ale přece vidíme, že se konečně vzmužují, že se průmyslového rozvoje dodělávají. Také zde platí staré přísloví: „Ce n'est que le premier pas qui coûte“ — jen první krok jest těžký. Když překonány jsou počátky a když tu již následkem šťastných náhod a kromobyčejného svépomocného úsilí jednotlivců první bašty těch „milieu“ jsou, jdou další kroky snáze. Těžko říci, jsou-li již ty dostatečně mocné počátky u nás dosaženy. Každým způsobem vidí se potřeba nedostatek jaksi přirozeného milieu nahrazovati uměle. Již jsme to vícekrát naznačili. Mysleme na nový národní ústav, dostatečnými hmotnými prostředky vypravený, který by nadaným synům českým technicky a obchodnický vzdělaným pomocí vybraných konnexí cizozemských opatroval možnost pobýti delší doby činně v středištích kvetoucích odvětví průmyslu a tržby a vssávatí do sebe způsobem zralé vnímavosti přiměřeným, co okolí jejich domácí jim podati nemohlo a co oni pak mají mu vrátice se přinést. I velcí fabrikanti dávají své syny na praktický výcvik do míst takových, cítí význam toho zkušeni. Jak důležité je, kde má se teprve křísit a budít.

Přejeme po pětadvaceti letech čestného, skvělého působení Československé obchodní akademie, jež prokázala.

že náš dorost dovede opatřiti takovým vzděláním odborným jako kterýkoli cizí ústav toho druhu, aby došla činnost její a jiných odborných středních i vysokých škol našich doplnění žádoucího ústavem podobným. Pak teprve bude i ústrojí našeho odborného školství dovršeno způsobem podobným, jako „Českou akademií pro vědy, slovesnost a umění“ dovršena byla budova našeho obecného ústrojí vzdělavacího.

2.

(„Hlas Národa“ ze dne 3. července 1898, čís. 181. Část národohospod.)

Reforma vychování či jen školství obchodního?

Bylo by přece škoda, kdyby předmět jednání malé ankety, jež tento týden se konala v místnostech Československé obchodní akademie pražské, i v širších kruzích než pouze v odborně obchodnických neměl vzbuditi nějaký zájem. Pravíme schválně jen předmět jednání a nikoliv obsah jeho, neboť zprávička podaná o anketě novinám sotva dala o obsahu jednání obraz dostatečný. Sama sebou jest již tato anketa symbolem dosti zajímavým. Správní výbor Československé obchodní akademie anketu sice svolal, ale podnět vyšel přece jen z generace mladší, ve které poslední dobou otázka reformy obchodního školství velmi živě byla přetřásána. Shodují se její tužby s ruchem v národě nyní panujícím po větším národohospodářském osamostatnění českém. V této souvislosti se tužby její dosti pochopují, aniž jest třeba spatřovati v nich nějaké domyšlivé pretense, které se někdy za reformatorskými posami mládeže skrývají.

Přes to arci myslíme, že zdravý pud a snaha o sobě správná nedošly vlastně v té celé záležitosti dost jasného výrazu. Pokusme se to vyjádřit, co asi je pravým jádrem zahaleným slupkou těchto snah. Jest to vědomí nedostatečného obchodnického anebo vlastně ještě určitěji podnikatelského vychování českého dorostu. Podnikatelského a ne pouze obchodnického, neboť tu neběží o pouhou tržbu jako povolání a živnost, nýbrž o něco širšího: o schopnost zakládati a řídit podniky vůbec, což nám tak citelně schází. A běží o výchování k tomu a jen proto, že nevíme, kde a jak jinak se jeho domoci, myslíme na školu. Úkolem školy odborné, jako jest na př. obchodní akademie, jest vychování k podnikatelské působnosti zajisté také. Ale nepochopuje se dosah její působnosti, myslí-li se, že ona to vychování může měrou dostatečnou dáti. Ona poskytne vědomosti k podnikatelským úkolům potřebné, ona může mnoho přispěti k povzbuzení a ocenění podnikatel-

ského smyslu atd. Ano spravedlivě sluší říci, nepoměrně víc než jiné školy odborné, na př. průmyslové nebo zemědělské, zrovna obchodní akademie v tomto směru mohou vykonati a vykonávají. Ale přece i zde platí slovo básníkovo, že šedou je všechna theorie a zeleným zlatý strom života. Silu vzdělání, soubor vědomostí, bez nichž nesnadno jednotlivce sebe nadanější dospěti může k váze a platnosti, může dáti jenom dobrý návod školský. Dá aspoň bezpečněji a s menším riskem ztrát času a nákladu, než sebe horlivější tápání samoučné. I ducha přesnosti, pořádku a kázně poskytne dobrá škola. Ale sílu čilého počínu a bystrého zužitkování příležitosti, návyk čiperného postřehování konjunktur, soudného vážení cílů a prostředků — to a mnoho jiného dá pouze škola života, dá jen živé ustavičné nás obklopující, stále náš smysl určitým směrem vzrušující, naši bytost celou zaujímající prostředí. Nedostatek jeho, faute de mieux, chceme nahraditi učební síní a to do značné míry spočívá na klamu. Proč vyrůstají nejsnáze v lůně průmyslových krajů velké podnikatelské talenty průmyslnické, proč obyčejně jen v ruchu obchodnických měst neb obchodnických populací nejlepší talenty obchodnické? Protože celé jejich okolí, v němž každodenně žijí, prosákne jejich bytost, protože denně mluví k nim svou zvláštní řečí, vštěpuje jim směr svého myšlení a nazírání. To nám schází víc než školství, které na pokročilých cizích vzorech jsouc založeno není u nás špatné a koná své služby jak může. A protože už tak věci stojí, že hora nepůjde k Mahomedovi, musí on k hoře. Převahu ciziny naproti nám v příčině podnikatelských vlastností zmůžeme nejsnáze, když tam půjdeme, abychom jí odkoukali, čím nad nás vyniká, a z ní si přinesli zbraně, pomoci kterých můžeme proti ní účinněji podstoupiti zápas. Byl by to opravdu skvělý úkol naší Československé obchodní akademie, která znenáhla nastrádala již pěkné jmění, kdyby jednou, až zabezpečí plně budoucnost školy i učitelstva, nejlepším a nejschopnějším svým žákům za odměnu umožňovala delší pobyt ve vynikajících sídlech obchodu, aby vrátíce se ve prospěch svůj i zároveň obecný zužitkovali všechno, čím tam své vzdělání na škole nabyté mohli doceliti. To by byl opravdu veliký cíl a mohli by i jiní činitelé k dosažení jeho s akademií se spojit. Kdy k takovému rozhodnutí bude možno se odhodlati a dojde-li k němu, nevíme. Zapomínati se na jeho důležitost nesmí, když se nyní třeba v užším kruhu tolik mluví o zdokonalení našeho školství obchodního.

Častěji ostatně bylo slyšati hlasy, že bude či má býti obchodní školství sestátněno, tak jako stát se ujal školství průmyslového. Kdyby na ně došlo a sbor pro vydržování Československé obchodní akademie část svého jmění (bu-

dovu, fond pensijní) státu za přiměřených, ráz ústavu zabezpečujících výminek odevzdal, zbyl by pak sboru tomu velice záslužnému s uchovanou částí jmění i další předležitý úkol a nadmíru platné postavení v našem národním žití hospodářském.

Přes tyto poznámky nepodceňujeme význam ankety. Co se týče potřeby nižší školy obchodní, nedodělala se arci valně shody. Podobá se, že těm, kdo chtěli, aby při obchodní akademii samé taková škola byla zřízena, byla hlavní pohnutkou mizerie, ve které se ocitlo nyní soukromé školství obchodní, do něhož, jak bylo v anketě uvedeno, vedle starých, solidně vedených ústavů zahrnuje se mnoho živlů nesolidních, všelijak nekale žactvo vábíce, dbalých více o zisk než o slušné odborné vzdělání svých žáků. To je snad pravda, ale bylo dobře řečeno, že náprava je v první řadě úkolem gremií a že akademie má soustřediti své snahy na všecko možné zdokonalení vlastní.

V této posléz řečené příčině pak opravdu nejpilnější úvahu zasluhuje úkol, který byl v programu anketním naznačen tak, že se uvažuje, neměl-li by ústav rozšířiti působnost svou v tom směru, „aby posluchačům československé obchodní akademie, kteří s dobrým prospěchem dovršili studia na ústavě, poskytl příležitost ku vzdělání se v jednotlivých oborech ještě zevrubněji a dokonaleji, nežli jest to možno pravidelným během tříletého vyučování na akademii jakožto odborné škole střední.“

Ve zprávě dotazník anketní provádějící byl ten úkol blíže vysvětlen takto: „I v oborech obchodních jako ve všech jiných činnostech praktické stupňují a zjemňují se požadavky odborné dokonalosti tak, že musí se jednotlivci vyvinouti ve specialisty jednotlivý směr práce venkoncem ovládající, chtějí-li v něm státí na výši doby. Proto vidí se také zvláště v našich poměrech býti důležitějším takového vypěstování specialistů nežli zřízení zvláštní vysoké školy obchodní, která ani ve Vídni přese všechny důstatek prostředků a podpor nedovedla se ujmouti. Zde by tedy prostě šlo o zavedení kursů doplňovacích, jež by zahrnovaly vždy jen nečetný počet disciplín od vynikajících odborníků přednášených a měly by ten účel, poskytnouti vyšší míru rozhledu a vědění speciálního téma, kdož by chtěli v příslušných oborech se dodělati působnosti zvláště vynikající. Jako takové speciální kursy tanuly podepsanému správnímu výboru na mysli na př. odborný kurs úvěrní (bankovní), odborný kurs pro tržbu vývozní, odborný kurs pojišťovatelský. V každý z nich by podle povahy věci bylo třeba zahrnouti jistý počet předmětů jako na př. pro pojišťovatelský kurs: matematiku pojišťovací, soukromé i veřejné právo asekurační, národohospodářskou nauku a statistiku pojišťo-

vací, účetnictví a službu pojišťovací. Tak podobně i pro jiné kursy, kursy dotčené, jejichž rozsah by z praktických důvodů neobjímal z pravidla více než půl roku a jež by asi hlavně se doporučely pro dobu zimní, neopakovaly by se každoročně pro tytéž obory, nýbrž střídavě pro různé. Povaha věci by vyžadovala, aby byl styk učících s posluchači co nejintenzivnější, návod k samostatným pracím všestranný a bezprostředný a tedy počet připuštěných obmezený. Musily by z části svým zařízením spíše asi býti příbuzny t. zv. vědeckým seminářům universitním, nežli vyučování ryze přednáškovému. Proto by i praktikové osvědčení byli ke spolupůsobení při nich povoláni“.

Zdá se, že tu udeřeno na dobrou strunu. Srovnání se semináři universitními snad trochu kulhá, neboť při těch běží o návod k samostatným vědeckým pracím. Ale klademe-li váhu na slovo návod k samostatným pracím ve speciálních oborech obchodnické působnosti, a to ovšem k pracím vyšším, jaké při vedoucích postaveních se žádají, byl by přece jen úkol správně naznačen. Ne pouhé přednášky, stálý intenzivní styk s učící silou, výměnou myšlenek a návodem k samostatnému řešení větších problémů.

Za dosti včasnou pokládáme konečně myšlenku, aby zvláštním kursem dána byla možnost k lepšímu vzdělání učitelských sil obchodních škol pokračovacích v předmětech odborných. Dosud tu pomáhá jen samoučtví a to i při dostatku dobrých knih bývá cestou nedosti bezpečnou. Náhlé zřizování škol odborných odpyká se vždy špatnějším výběrem sil učebních. U nás se to pocítilo na př. při nižších školách zemědělských o překot zakládaných více než se veřejnosti povědělo, a pocítuje se tu i tam bolestně dosud. Kurs podobný, účelně zařízený, mohl by se státi nadmíru blahodárným. Doporučíme tuto myšlenku vládě i zemskému výboru; měly by se jí ujmouti spolu se správou obchodní akademie. Jeť tato k pořízení kursu podobného nejlépe povolána.

3.

(„Hlas Národa“ ze dne 13. července 1898, čís. 191. Část národohospod.)

Vývozní akademie.

Úsilovné hnutí panující nyní v Rakousku v příčině povznesení vývozu dalo podnět k celé řadě nových projektů. Zřízení velké společnosti exportní, která by zároveň obchodní i bankovní stránku příslušnou ve velkém slohu obstarávala, sice ještě není uskutečněno. Zatím alespoň

v jiném směru učiněn přičiněním nynějšího ministra obchodu krok jeden, jenž ovšem není v těch velikých plánech věci nejhlavnější, ale přece není bez významu. Jest to zřízení exportní akademie při c. k. obchodním museu rakouském ve Vídni. Museum právě rozesílá prospekty nového ústavu s vyučovacími plány a podmínkami zápisu. Po někdejších neúspěšném prvním pokusu vysoké školy obchodní ve Vídni je to zase nový pokus o takovou školu, tentokráte s určitěji vymezeným úkolem odborně speciálním. Při velikém významu, který má dnes otázka povznesení vývozu pro stát, zemi i pro národ náš, není pokus ten bez zajímavosti ani pro nás, ač nová akademie bude arci německou co do jazyka vyučovacího. Ale kromě této povšechné důležitosti má přece ještě i pro nás něco zajímavého do sebe způsob vyučování, který je výtčen v organizační osnově toho ústavu. Hledíc ku plánům v těchto dnech právě v malé anketě Československé obchodní akademie přetřásaným, aby se vzdělávací úkolům té akademie vytkl vyšší cíl připojením doplňovacích kursů speciálních, jest totiž vyučovací program exportní akademie zajisté předmětem našeho zájmu hodným.

Nová odborná vysoká škola, zvaná exportní akademie, klade si dle stanov za účel „dát svým posluchačům způsobilost, aby mohli ve prospěch vývozního obchodu rakouského převzít a trvale plnit vyšší obchodnické úkoly doma i v cizině, zejména v místech zámořských. Především má kupecky vyškolené zdatné síly přivábit do rakouského obchodu zahraničního a po případe též pro účely služby k o n s u l á r n í. Po skončeném pobytu na exportní akademii mají posluchači její zůstatí v úzkém spojení s rakouským museem obchodním, kteréž se postará, aby absolventi našli místo v nějakém domácím závodě obchodním, tak aby se pro určité odvětví zahraničního obchodu vycvičili a pak — za další podpory rakouského obchodního musea — v cizině, totiž na nějakém pro rakouský vývoz důležitém zámořském tržišti, službám toho odvětví se oddali“.

Posláz uvedená myšlenka jest zajisté dobrá. Bylo by málo postarati se pouze o vyšší školskou přípravu. Ústav, který má vydatné služby prokázati novým úspěchům zanedbaného odvětví obchodního, nesmí považovati úkol svůj za ukončený, když provedl žáky své šťastně svými běhy vyučovacími. Naopak musí se postarati, aby ihned z naučeného mohli těžiti na místech k tomu vhodných. Jest to táž myšlenka, kterou jsme nedávno pronesli, poukazující k tomu, že by československá akademie, až její prostředky na to stačí, měla sama nebo ve spojení s jinými činiteli stipendií o to se starati, aby zvláště nadaní její absolventi delším pobytem na čelných místech obchodních, zejména zahraničních, mohli si opatřiti vynikající praktický

odborný výcvik. Ve spojení s doplňovacími kursy, jež akademie zavéstí zamýšlí, byl by takový záměr jistě plného uvážení hoden. A kdyby naše československá akademie svými kursy aspoň jednu část a základní podmínku záměru toho na svá bedra vázala, našli by se jistě činitelé, kteří by jí neodepřeli hmotnou podporu pro ostatek. Plány podobné se beztoho nyní u nás tu onde kuží i v příčině průmyslu; jest třeba jen pohaněti je a udržovati je v proudu, aby neusnuly. Jdeť tu o věc nemalé důležitosti pro nás a š e národohospodářské potřeby.

Leč vraťme se k exportní akademii. Řádnými žáky jejími mohou se státi pouze absolventi vyšších škol obchodních (akademii), však i absolventi všeobecné školy střední (gymnasia, reálky), prokážou-li se kromě vysvědčení maturitního takovou znalostí francouzského jazyka a komerčních nauk, která hoví vyučovací osnově dvojtřídní školy obchodní. Zpravidla se arci žádá ode všech těchto kategorií kandidátů ku přijetí do exportní akademie přijímací zkouška. Ostatně bude při akademii pro ty, kteří by se při zkoušce přijímací úplně zralými neosvědčili, ale nadějní byli, zvláštní ročník průpravný. Vyučování na exportní akademii samé objímáti má dva ročníky, v nichž obligátními budou skrze oba ročníky kromě jazyků (francouzského, anglického a vlašského, eventuálně španělského) ještě s e m i n á ř e, a to národohospodářský a komerční. Tento posléz dotčený má za předmět ve dvou současných odděleních zvláštních nauku o mezinárodním obchodě a obchodní zeměpis, pak nauku o zboží. Kromě těchto předmětů budou zvláště učeny v 1. ročníku: nauka o ústavě a veřejné správě, při níž i k cizím státům má se přihlížeti — nástin civilního práva, encyklopedie směnečného a obchodního práva; v druhém: praktikum z práva obchodního, konkursní právo, vymáhání práva v cizině, železniční dopravnictví a tarify — plavba a pojišťování námořní — ochrana patentová, vzorková a známková. K tomu pojí se skrze oba ročníky práce ve vzorném komptoiru, přihlížející hlavně k záležitostem zahraničního obchodu. Ve vyučování cizích jazyků má býti v prvním ročníku již z části, v druhém veskrz vyučovacím j a z y k e m t e n, který cizí jazyk sám.

V podrobně vypracovaném plánu ústavu klade se veskrz důraz největší na spojení vyučování s cvičením v samostatných pracích posluchačů. O seminářích výše řečených praví se výslovně, že vyučování národohospodářské a komerční má veskrz býti tak upraveno, aby látka v přednáškách podaná bezprostředně nalezla přiměřeného využitkování v zpracování seminárními, tak aby byla probírána ustavičnou výměnou mínění učitelů a žáků a byla podkladem k samostatným vypracováním a přednáškám těchto.

Již název „semináře“ naznačuje ráz tohoto způsobu vyučování. Název jest vypůjčen z našich zařízení na vysokých školách (filosofických a právnických fakultách), kdež zavedeny hlavně po pokročilém vzoru německém semináře vědecké jako prostředky návodu k samostatné vědecké práci. Přednášky obyčejné musí šetřiti obyčejné míry chápavosti posluchače, seminář kladé na ni nároky vyšší a má také úkoly vyšší. Rozumí se, jak také v prospektu se blíže provádí, že na exportní akademii sice na vědeckém podkladě, především však k praktickým cílům bude směřováno. Podle toho jest i téžistě položeno do látek, jež speciálně mají býti probírány se vši možnou zevrubností, jako zejména v národohospodářském semináři zákonodárství celní, národohospodářská politika vůbec a obchodní zvláště.

Také zde do očí bije obdoba se snahami, které před nedávnem došly výrazu u nás, a to, pokud víme, ještě než byl prospekt exportní akademie uveřejněn. Bylot též pro doplňovací kursy na obchodní akademii výslovně jako úkol označeno vyučování seminářové, t. j. ne ryze přednáškové, nýbrž navádějící k samostatným pracím ve spojení s kritickými rozborů a rozhovory o těch pracích. Arciž zůstal by při rozdílnosti prostředků a cílů rozsah jejich u nás zatím obmezenější než na exportní akademii. Každým způsobem jest zajímavé, jak zároveň na dvou zcela různých místech v Rakousku táž myšlenka a s tímž označením byla vyvinuta.

Pozoruhodno jest ještě jedno ustanovení v prospektu exportní akademie. Ač svou povahou jest výsokou školou odbornou, přece jest toho daleka, pěstovati volnost nauky a učení se, jež určuje ráz našich vysokých škol. Oplývat řád exportní akademie hojností obligatorních zkoušek. V každém ročníku mají se konati o Vánocích a Velkonocích kollokvia ze všech předmětů vyučovacích, v první polovici června v prvním roku zkouška výroční a koncem ročníku druhého zkouška na odchodnou před zvláštní komisí. Kandidáti, kteří obstojí, obdrží odchodné diplomy, v nichž bude vyznačeno, pro jaká postavení jsou především způsobilými. Arciž jest vzhledem k účinnosti těchto předpisů a hledie k naznačené metodě školy té předem vyčteno, že nesmí býti do žádného ročníku přijato více než 30 posluchačů.

V našich českých poměrech není arci na ten čas podminek a předpokladů pro zařízení českého samostatného ústavu podobného. Pro obmezenější úkoly své můžeme však z projektu samého čerpati poučení anebo správněji: posilu plánů již pojatých. Zbyla by za toho stavu věci otázka, zda by se s hledistě našich potřeb doporučelo, aby na př. absolventi českých vyšších škol obchodních, kteří by pod-

mínkám přijetí vyhovovali a zájem na vývozním obchodě pocítovali, neměli po případě také na exportní akademii vyhledávati přístup. Zdá se nám to vskutku uvážení hodným. Na odborných vysokých školách jiných (zemědělské, báňských) mnoho našinců hledá odborné vyzbrojení vyšší, kterého v domácích zařízeních školských nenajdou. Dokud nebude možnosti doma si je zjednat, proč by neměli je vyhledávati tam, kde se nabízí a odkudž může býti prokleštěn Čechům vstup do postavení, ve kterých jich na ten čas pohříchu neradi postrádáme takřka naprosto. Znalost ruštiny, kterou na př. mnozí posluchači československé akademie obchodní si na ústavě tom osvojují, bude asi znenáhlá i na exportní akademii vídeňské pro účely její patřičně oceněna.

4.

(„Hlas Národa“ ze dne 19. července 1898, čís. 197. Část národohospod.)

Volba povolání.

Zástupy studentů vrátily se v těchto dnech ke krbům domácím, i těch, kteří se již věnují studium účelím k určitému zvolenému povolání, i těch, kterým ještě není třeba pro jistý směr povolání se rozhodovati, i těch konečně, na něž potřeba rozhodnutí právě doléhá. Staneme-li nejprve na krátko u těch, kteří již se nalézají na cestách studia t. zv. chlebového, tu není pochyby, že se v národě našem od pětadvaceti let poměry přece již poněkud změnily. Tehdy celý takměř proud české mládeže za vzděláním jdoucí obracel se ke gymnasiím a reálkám, kteréžto posléz řečené měvše původně mnohem rozhodněji ráz školy odborné stále více nabývaly rázu všeobecné školy střední, která arci k určitým druhům povolání také byla a jest zdrojem první průpravy, leč s převážným charakterem školy všeobecné. Z vlastního odborného školství vyjímajíc velice řídké ještě školy zemědělské a vyjímajíc arci též techniku jen ještě nejnižší stupeň školství průmyslového byl zastoupen zcela nepatrným počtem učilišť. Od těch dob obraz odborného školství v Rakousku vůbec, a v rámci jeho i českého, již dost citelně se změnil. Hlavní zásluhou státní správy přibýly různé kategorie a stupně v oboru školství průmyslového, hlavní péči země rozmnoženy a účelněji rozčlankovány odborné školy zemědělské, z iniciativy soukromé, byť i konečně pomocí státních a zemských subvencí, rozvinulo se způsobem pro poměry naše až neočekávaným školství obchodní.

S rozvojem tohoto ústrojí školského nastaly i v poměrech volby povolání v mládeži české jisté pošiny, jistá korektura někdejší jednostrannosti. A kdybychom se dali klamati

zevním zdáním, jež vzbuzuje nával při zápisu na př. do obchodních akademií a vyšší školy průmyslové, kde mnozí marně o přijetí usilují, musili bychom se domnívati, že změna v názorech a náchylnostech našeho lidu, pokud běží o volbu povolání jeho dětí, jest jistě mnohem rozhodnější, než prokazují data o návštěvě různých druhů škol. Leč z části aspoň byl by to klam. Při středních školách hospodářských, průmyslových i obchodních není to vesměs jen důrazné číselná potřeba dokonalejší přípravy odborné, jež by výhradně vedla rodiče, aby děti své takovým školám svěcovali, jako spíše výhoda jednoroční služby dobrovolnické, absolventům škol těch propůjčená, kteří takto při stejném dobrodiní, jehož v této příčině užívají s absolventy gymnasií a reálék, zároveň za mnohem kratší čas než tyto dostanou se k postavením honorovaným. Tak stal se stát jakožto poskytovatel beneficí ve výkonu služby vojenské pomocníkem snah našich, aby synové čeští horlivěji se obraceli k povoláním t. zv. praktickým. Ale přes to není ani číselný poměr těch, kteří k povoláním řečeným se obracejí, ani intence, s jakou se to děje, u našich českých synů táž, jako na př. u německých, ať nic nedáme u židovských. Především už proto ne, že valné části našich rodičů i jejich synů, zvláště těch, kteří vstupují do vyšších stupňů škol odborných, vodítkem je snaha, aby tito synové vstoupili zase do postavení služebníků. Zaujatost pro „pevná, třeba skrovná“ postavení, která hnala dříve dorost český výhradně do všeobecných škol středních, vede je nyní také do středních odborných; i tyto vychovávají tak především úředníky. S tím ale souvisí ještě jiný názor, jenž osudně zasahuje do výběru povolání v poměrech našich.

Čím vyšší nároky činí na jednotlivce výprava jeho k nezbytným zápasům existenčním, které samostatná postavení podnikatelská s sebou přivádějí, anebo k té vysoké zodpovědnosti, s jakou dnes třeba ve služebním postavení řízení samostatných podniků jest spojeno — tím svědomitěji mají býti zkoumány schopnosti a vlastnosti ducha a povahy těch, které do škol, praktickým povoláním sloužících, posíláme. Říditi větší polní hospodářství, závod průmyslový, záložnu, banku neb nějaké její oddělení vyžaduje za našich časů takovou míru specifické inteligence a určitých silných vlastností povahy, že větší jich míry poměrně také není třeba u značné části těch postavení, ke kterým se průměrem dospívá při t. zv. učených studiích. A tento charakteristický znak, vysvětlitelný větší intenzivností soutěže, větší nesnadností specificky podnikatelských úkolů v naší době, táhne se až do drobnějších posic menšího rolníka a řemeslníka. Ještě však dnes platí namnoze na statku rolnickém i při řemesle pravidlo, že živnost otcovu ujmouti

má syn nejmenšími schopnostmi duševními vynikající, ještě dnes rozhodne při větším počtu synů nějaké beznadějně propadnutí, na př. v kvartě o tom, který syn půjde na odborné školství, aby pak „zůstal doma v závodě“ — ano lečtělý z našich ředitelů gymnasijských dává dobrou radu rodičům slabých studentů, aby je dali raději na školství odborné.

I tak možno tvrditi bez přepínání, že volba povolání, pokud určuje i neurčuje zároveň rozhodnutí o návštěvě škol „učených“ neb „praktických“, nestojí u nás, v českém lidu, dosud na těch zdravých racionálních základech, na jakých vidíme ji postavenou u jiných kulturních národů. Bývali posluchači českých středních škol odborných, zejména obchodních a zemědělských, přehrohmou většinou tkví v postaveních služebních a co hůře: mnozí v dosti podřízených. Vypravuje se nám z pramenů bezpečných, že posluchači některých umělecko-průmyslových učilišť našich nesnadno nalézají míst v Čechách, nejsnáze ještě v cizozemsku. Jak to je samo o sobě faktum hodné politování — ježto svědčí o slabší výkonnosti rakouského průmyslu vůbec — přece nepovažujeme je za tak nepříznivé, jako když z jiných škol odborných stupňů vyšších — jako jsou obchodní akademie a pod. — vyjdou chovanci, kteří utonou v podřízených postaveních služebních mimo obchod a průmysl přes to, že vidíme doma současně šířiti a množiti se v postaveních samostatných a vyšších služebních živly jinonárodní. Tam ti aspoň v cizině něco uvidí a se přiučí, což jim půjde k duhu, až najdou příležitost k návratu. Tito zůstanou v cizorodém područí.

Jsmeli upřímní, musíme říci, že rodiče čeští neoceňují tou měrou, jak jinde se děje, všechny potřebné vlastnosti k povoláním výrobním a obchodnickým potřebné, ano podceňují je, že dále i zámožní rodičové, když syn školu si odbude, pokládají za to, že je se svou přípravou hotov, kdežto pak teprve má se doučiti a není lhostejno, kde a jak. Chudí z pravidla arci jinak nemohou a my máme mnoho chudých; ale zámožnější m o h o u z pravidla a ti v těchto směrech bývají nejnetečnější. Kromě toho má vůbec kultura naše jistý, řekl bych staropanensky-krasomný ráz. My máme se starými Římany a Řeky společno jakési pohrdání s hmotné výrobní prací, jenže ne z politických, u těchto národů pochopitelných příčin, nýbrž z jistého chorobného předsudku, odpustitelného mladým básníkům a beletristickým nadšencům, zhoubného však pro každý národ, jenž ve svém kulturním směru chce býti na výši s jinými, svůj a nezávislý. Je to podobný blud, jako když se v životě veřejném tak zvrze politickým záležitostem vindikuje přednost před národohospodářskými a sociálně-politickými. Každý takový

předsudek dříve či později se mstí na jednotlivcích i celku.

Jsmě tedy toho dalecí, abychom snad nechtěli přisvědčiti často nyní vyslovenému přání, aby mládež hojně se obracela k povoláním praktickým a šla za tím účelem do škol příslušných. Tu spíše voláme: Pane Bože, houš! Ale zároveň kládeme důraz na to, že musí i zde rozhodovati talent a náchyllost, že i při té volbě dlužno v každém případě zkoumati vlastnosti dětí i podmínky úspěchu a výsledkem tím se řídit, sice vzejde z toho zklamání dětem i rodičům a újma národním prospěchům.

5.

(„Hlas Národa“ ze dne 14. října 1900, čís. 285. Část národohospodářská.)

Naukové či praktické akademie techniků?

Jest to věc pochopitelná, když výkvět techniků na odborném sjezdu shromážděný a hrdě se rozhlížející po dalekosáhlých převratech, jež v podmínkách všeho žití našeho vyvolal novověký rozvoj technický, dá obnovený výraz tužbě, aby také zákonně chráněného titulu směl užívati technik, který prokáže ve svém odboru vědeckou výši rovnocennou oné, která se na universitách odměňuje titulem doktorským. Leč resoluce v té příčině na nedávném sjezde inženýrském ve Vídni usnesená přece jen nebyla ničím novým. Mnohem více měla ráz novoty jiná resoluce sjezdová, kteráž vyslovila přání, aby na trvajících akademických v řed rozmnožením počtu členů nebo zřízením zvláštních oddělení dána byla též vynikajícím inženýrům příležitost, aby v rámci těch akademii měli účast na velkých úkolech vědeckého badání. A po našem vědomí byl to zároveň požadavek důslednější, než byl ten, který byl projevem před deseti lety v Čechách, když byla zřízena Česká akademie věd, slovesnosti a umění a z kruhů technických bylo stýskáno, že nebyl při ní náležitý ohled vzat na techniky a technické vědy.

Velké vědecké akademie států evropských, jejichž původ namnoze sahá do století minulého, byly zřízeny jako ústavy ku podpoře a oživení původní badatelské tvorby v oboru historie a věd theoretických. Tak ovšem se stalo, že mnohá z akademii těch podnes členstvo své nemůže bráti z pěstitelů věd praktických nebo za výhradně praktické pokládáných a tak na př. také ani pěstitelé pozitivné právovědy nebo vědy národohospodářské jako taková nemohou se státi jejími členy. Sloučením t. zv. pěti akademii v institutu francouzském (Institut de France) totiž kromě specificky tak řečené, především jen reprezentační „akademie“ (Académie française) ještě čtyř odborných byl ovšem princip

ten mimo jiné prolomen pro obor věd společenských („sciences morales et politiques“). K tomu přistoupila speciální a samostatná „académie de médecine“. Při novějších akademických menších národů obmezení podobná více méně odpadla. Tak i naše „Česká akademie“ nevyklučuje ze zastoupení žádný obor věd, jediné v tom zachovává důsledně ráz akademii, že ve svých vědeckých třídách jest ústavem pro pěstění a podporu badatelské práce publik a č n í. Také stal se vskutku jejím praesidentem vynikající technik-architekt a prvním generálním sekretářem vynikající pěstitel jednoho z theoretických oborů věd technických.

Omyl, který před desíti lety zavdal podnět k veřejnému prohlášení z českých kruhů technických, povstal u nás tím, že vkládána byla v naši akademii obdoba s onou reprezentací části institutu francouzského, jež odborných badatelských úkolů publikačních vlastně nemá. Z toho omylu povstal požadavek, aby do akademie byli povoláni též přední osobnosti, které se proslavily v oboru p r a k t i c k é techniky, ale nezabývají se prací publikační.

A přece jest na snadě myšlenka, že mocná účast samostatné původní tvorby technické na vytváření podmínek lidského blahobytu, zejména pokud jde o vynálezy a velké projekty nadprůměrné ingenium předpokládající, nejenom s hlediště odměny zásluh, nýbrž i s hlediště propagandy pokroků nějakou obdobnou koncentrací činí žádoucí. A tu zdá se býti při nynější těsné vzájemnosti technických věd a výkonné techniky i snad lepší, kdyby se pro specifický, od pouhé publikační působnosti vědeckých akademii odchylný úkol této propagandy zřídila ústředí zvláštní, co do forem organizačních ovšem oněm podobná. Jakou měrou by podobné útvary, řekněme: akademie pro pokrok výkonné techniky, byly potřebny velkým, technicky již vysoce a všestranně vyspělým národům, nechceme rozhodovati. My máme hlavně na zřeteli malé, a především náš. A obnovujeme tudíž myšlenku, v těchto listech již dříve přednesenou: sjezd vídeňský jest nám vítaným podnětem vrátiti se k ní.

Křivdil by nám, kdo by chtěl tvrditi, že nemáme technických talentů. Ale málo se jich dostává do postavení opravdu vůdčích, ještě méně k samostatným posicím podnikatelským. Není toho příčinou pouze nedostatek kapitálu, jak se často říká, ani nedostatek podnikatelského nadání, jenž bývá líčen jako jakási neblahá naše vlastnost národní, hotové fatum, které nám nedopouští zmocni se k stupňům, jež u jiných národů se závistí stopujeme. Kdyby ten nedostatek byl vskutku jakýmsi dědičným hříchem našim, nebylo by nám pomoci. Ale můžeme se utěšiti tím, že přehnaná někdejší vira ve vliv dědičnosti na vlastnosti a sklony duševní,

u jedněch z marnivosti neb stavovských zájmů, u jiných z ukvapených analogií přírodovědeckých zastávaná, ustupuje nepředpojatějšímu názoru, který nevykládá tajemným aktem duševního dědění takové úkazy, jež se dají vysvětliti prostěji příčinami bližšími. A bližší tou příčinou bude v otázkách způsoblosti k určitým povoláním především soubor těch vlivů, uprostřed kterých člověk žije. My však dosud svých vlastních velkopřemyslových prostředků takměř nemáme. A proto jest třeba tento nedostatek uměle nahrazovat tím, že své lidi do takových prostředí jiných pravidelně budeme zaváděti, aby v bezprostředním styku jaksi vtáhli do sebe ducha, jenž oněmi hýbe.

To bez organisace zvláštní nejde. Na takovou organisaci bylo před několika lety v jistém kruhu pomýšleno, již když se náhodou ukázala naděje, že bude značná suma k dispozici pro národní účel napřed ještě pevně neustanovený a v rozpravách se ukázalo, že i z jiných stran byly podobné úmysly chovány. Věc sice nedala se tehdy ihned ve skutek uvésti, ale jde o to, aby myšlenka neusnula, neupadla v zapomnutí.

Taková národní akademie techniky výkonné, složená z předních technických a technicko-podnikatelských kapacit jako členů řádných, měla by za úkol udržovati v patriotismu všechny vynikající technické talenty domácí, vyhledávati cesty, aby na domácí půdě mohly míti působišťe, pomáhati vynalézavým duchům českým a pokud jde zejména o dorost pečovati o to, aby nejslibnější jeho síly uprostřed velkých středisk pokročilého průmyslu nalezaly vhodných dočasných umístění a tak možnost zjednatí si tam pro budoucí svou působnost domácí plodný názor a silný podnět, pokud prameny jeho doma scházejí. To by předpokládalo kromě vzpomenuých řádných členů hojný počet čestných členů mezi pohlaváry technického pokroku v cizině, kteří by za toto vyznamenání převzali morální povinnost, aby doporučením akademie křestili cestu ke vhodným umístěním, jakých by vyžadoval účel jejich poslání. Přírozeným úkolem takové akademie by bylo postřežovati nedostatky a mezery v našem technickém osvědčování, v naší průmyslové výrobě atd. Její katastrofy by byly spolehlivým pramenem pro vyhledávání vznikajících talentů pro tvořící se nové závody a v záměr vzatá velká díla technická. Dílo její musila by pak doplňovati úvěrní pomoc velkých, obecným zájmem národním prodechnutých závodů úvěrních.

Namítne-li někdo, že v těch věcech touhy ziskové bývají nejbezpečnější pružinou, nepopřeme sice velký význam této pružiny, která ještě nadlouho bude ovládati pokroky technické. Ale co pomůže touha po zisku a podnikatelská chut, když nebude spojena s rozhledem na velkých působišťích

zbystřeným a s celým tím souborem duševních schopností, které jen v mocných, celou bytost uchvacujících ovzduších se rozvinují. Co dnes slepé hře náhod, sobě samé přenechané touze ziskové a nejistému výsledku zásady „Svůj k svěmu“ je zůstaveno, má dostati racionální základ a organisovanou oporu.

V tom duchu bychom si přáli vybudování zvláštní samostatné národní akademie pro výkonnou techniku.

6.

(„Hlas Národa“ ze dne 4. ledna 1903. Čís. 4.)

Technika obchodová.

Před několika dny jsme četli v novinách veřejné vypsání konkursu. Obchodnický spolek „Merkur“ vyzývá k soutěži na spis o hospodářství národním a na monografie z oboru obchodní techniky. Neradi bychom, aby ta věc zapadla v nepovšimnutí, neboť tu jde opravdu o něco dost vážného a důležitého.

A abychom aspoň čtenáře své národohospodářské části nenechali na omylu o svém mínění, řekneme hned upřímně, že nás vypsání soutěže na knihu o národohospodářství ani přibližně tak nezajímá jako druhý předmět konkursu, ta vyličení obchodní techniky. Ne že bychom neznávali důležitost řádných celkových vědomostí národohospodářských u každého praktického člověka! Velmi často slyšíme od jednotlivců, v oboru tržby neb průmyslu vynikajících, výrok: „Já nejsem theoretikem národohospodářským, já jsem praktickým národohospodářem!“ — Ne, nejsi, milý brachu! Jako obchodník neb jakýkoliv jiný podnikatel jsi soukromohospodářským praktikem ve svém zvláštním výdělečném povolání; jako takový jsi více méně účinným článkem národohospodářského celku a tím býti nepřestaneš, i když tvá působnost není vedena žádným zvláštním osvětleným záměrem celku tomu sloužiti. Ani tenkrát nejsi praktickým národohospodářem, když na př. v celní anketě podáváš votum o výši ochrany celní, jež by tvému oboru živnosti hověla, neboť nevystupuješ asi z oboru svého živnostenského zájmu. Leč, podáváš-li své požadavky věcně správně, podáváš vysoce cennou látku praktickému národnímu hospodáři, který požadavky tvé a četných jiných oborů výroby, požadavky snad navzájem si vadící neb si přímo odporující, se zřetelem na celkový, společný prospěch zkoumá, srovnává a upravuje. Mnozí lidé, do jejichž rukou nezabloudí tak snadno odborný národohospodářský spis, představují si vůbec nauku národohospodářskou jako jistou

sumu poučení, jak mají lidé hospodařit, t. j. ve svém výdělečném nebo výdajovém životě si vést, aby co nejlépe se měli. Jsou na omylu. Tomu učení nejde o takové podrobné recepty; ono především se snaží o p o c h o p e n í a v y s v ě t l e n í všech skutečností života hospodářského, jejich souvislostí a podmíněností vzájemných, všech pravidelností, které v těch skutečnostech a jejich vzájemných závislostech se dají zjistiti, spolu o pochopení a vysvětlení typických proměn, které v těch skutečnostech a vzájemných závislostech v postupu časovém se objevují vlivem všelikých jiných stránek života lidského a na podkladě určitých právních zařízení. Tedy především vůbec nejde o to, co býti má, nýbrž pochopiti to, co jest! Pak arci také v praktických naukách svých učí národní hospodářství, co býti má; totiž podává na podkladě výkladů právě charakterisovaných, na podkladě kritiky zařízení zavedených na podporu rozličných stránek hospodářského života a se zřetelem na nové ideály a potřeby dob také všeobecné direktivy o tom, jakými prostředky k dokonalejším výsledkům s hlediště o b e c n ě h o prospěchu napomáhati. Jest už z toho, co řečeno, jasno, že každému jednotlivci v jakémkoliv výdělečném postavení — rolníku, řemeslníku, velkoprůmyslníku, obchodníku — může býti s největším prospěchem, když tento věcem rozumí, když ty souvislosti, jichž sám je článkem, také chápe a vystihuje, když zná vztahy svého oboru živnostenského ke všeobecným podmínkám a potřebám společenského celku. Národohospodářsky uvědomělý a osvěcený podnikatel liší se od neuvědomělého a neosvěceného asi jako mechanický obsluhovač části stroje od takového, jenž složení a úkony jeho dobře zná a pochopuje.

My tedy nepodceňujeme nikterak důležitost národohospodářského vědění v nejšířších vrstvách praktiků, ale klademe-li přes to vzhledem k vypsané „Merkurem“ sou-těži větší váhu na spisy o technice obchodní, má to svůj hlubší vztah k naléhavým potřebám naší české přítomnosti. Košile je bližší nežli kabát a tady jde právě o košili.

Co se tím vlastně rozumí: monografie z oboru obchodní techniky? Povězme si to napřed nějakým příkladem.

Tisíce lidí u nás prodává svoje obilí. Jedni je vezou vozem na „trh“ nejbližšího města, jiní ústně či písemně ujednávají prodej celých nákladů vagonových, mnozí při tom pravidelně nebo aspoň v čas, když chtějí prodávati, nahlédnou do výkazů tržních cen ze sousedních trhů nebo plodinové bursy, ač už těm nevždy plně rozumějí. Jaký však vlastně jest ten celý složitý chod zboží z rukou vyřabitele do prvé i druhé a další ruky obchodnické, jakými způsoby naše i cizí obilí se dostává konečně do poslední ruky,

jaká odborná zařízení tomu slouží, jak do toho všeho zasahují obchod z cizích zemí, ať po stránce poptávky či nabídky, jak z toho všeho vzniká tvoření cen a jejich vlnění, to jest většinou známo jen mlhavě, z nahodilé četby článků nějakých, jejichž autoři buď předpokládají dostatečnou známost všech těch zvláštních odborných zařízení a pochodů (toť právě je ta technika odborná!) anebo jí sami nemají. Ale kdo sám tyto věci nezná a neproniká, zůstává na trhu nástrojem v rukou jiných.

A jak se to má s obilím, tak s každým jiným oborem zboží. Nejsou všechna odborná zařízení a postupy ve všech oborech obchodu na jedno brdo. Docela jiných prostředkův a postupův užívá se na př. při obchodě surovou bavlnou a vlnou nebo přízí a docela jiných při obchodě tkaninami pro spotřebu již dohotovenými. Jiná je organizace obchodu cukrem a jiná obchodu lihového. Kam vrhneme pohled, všude jiná podrobná zařízení podle povahy zboží, stupně jeho hotovosti, dle povahy výrobišť i odbytišť. Řeknete: tomu se přece každý přiučí praxí, když do ní přijde! Do jisté míry jistě. Ale připustíte, když si představíte jistý počet odborníků z kteréhokoli Vám známého odvětví výroby anebo tržby, že je mezi nimi veliký rozdíl. Zcela jasně pozorujete a říkáte, že X. a Y. má kromě čilosti, bystrosti i jiných vlastností též tu, že má ve svém oboru „lepší rozhled“, že si jej dovede udržovat, napřed si vysoudit, co a jak bude, že dovede vyčíst ze zpráv trhových a jiných desetkrát více než ostatní, kteří je čtou také, a pod. Jistě se těm podrobnostem své odborné techniky nevyučí nikdo jen z knih a mnohý se jim do značné míry vyučí jen praxí, ale musí býti podle toho sám a musí býti podle toho jeho okolí. Přijde hošík do „obchodu“ a prodává, jak ho naučí a jak vidí od jiných, ani mu nepřipadne všimati si, od koho a jak se ty věci kupují, s jakými podmínkami v příčině placení, dokonce, jak se ceny utvářejí atd. Pochytí zevností a ne ducha. Jiný má oči a uši všude, všimá si obsahu faktur, korespondence, rozmluv chefů a cestujících, hledí si vše prokouknout, hledí se dostat jinam, aby prokoukl více atp. Jední slyší i doma v rodině o věcech příslušných mluvit, dostanou dojem mocného zájmu, o nějž tu jde — jiní neslyší. Ano, mnohemu lze praxí z techniky obchodu se naučit, mnoho podnětu a poučení vssát do sebe zcela bezděky z milice, z prostředí, v němž žijeme, máme-li smysl otevřený. Zřídka se však za našich časů pouhými pošiný náhod praxe a pouhou osobitou čiperností z nich kořistící dospěje k jisté výši dokonalosti, k tomu „rozhledu“ a k vrcholům schopnosti jej vykořisťovati. Ti Severoameričané jsou všemu světu ideálem praktičnosti, až brutální. A čtete si prospekty jejich vyšších kursů obchodnických. Poznáte, s jakým důrazem se

tam vypisuje, že obvyčejné cesty praxe za dnešních časů nestačí k odborně správnému řízení velkých závodů podle potřeb časových.

Když už něco takového říkají lidé z nejvyspělejších národů průmyslových a obchodnických, což my? Naši „praktikové“ rádi říkají, že škola neudělá člověka obchodníkem. Mají pravdu. Neboť k tomu je též potřeba osobních vlastností, jež nemůže žádná škola dát, nejvýš smysl pro ně vnímavějším učiniti. Ale ty osobní vlastnosti jsou jedno a vědomosti jsou druhé, obě stejně nutné, a to vědomosti specifické, které se dají také zjednatí praxí, ale často za bezděčný a nemalý plat výuční, a dobré poučení obchodně-technické soustavně a správně podané jest jenom extrakt ze starých zkušeností životních. Vždyť nejde jen o něco forem; těm se lidé naučí rychle. Je to s pouhými formami jako při právníku (předpokládáme: dobře vzdělaném), když vstoupí do praxe. Je chudák nemotora, když má napsat protokol a zapisovatel na něho hledí šourem směje se jeho komickým neobratnostem a nejistotám, ale nesměje se dlouho. O pouhé zevní formy tu nejde.

U nás má však to vše ještě docela jiný význam. Vidouce čilost a úspěchy jiných, kojíváme se osudnou omílkou, že náš lid nemá „obchodnického talentu“ — chceme tím říci podnikatelských vlastností — to že jsou věci, jež musí býti „v krvi“. V krvi? Toť má to obchodnictví docela zvláštní vztahy k dědičnosti. Kolik pak z našich předních malířů, básníků, učenců atd. bylo také syny malířů, básníků a učenců? Ale ještě více. Kolik i v národech obchodně vyspělých najdete v řadě generací jedné a téže obchodnické rodiny stejně vynikajících talentů? Leč, už vím, co se mi namítne: Židé! Kdybyste si věci všimli pečlivěji, poznali byste, že ani u židů není vždy syn dobrého obchodníka také stejně dobrým obchodníkem, třeba se snad každý trochu potatil. Avšak zůstaňme při těch židech. My máme je na zřeteli, protože u nás jsou jaksi typickými representanty obchodnické krve! Ale jsou národové, kde židé tuto úlohu nehrají. A našli byste přece i v samých Čechách množství znamenitých podnikatelů mezi křesťanskými Němci. My o dědičnosti duševních vlastností až hrůza málo bezpečného víme a nepotřebujeme takového hypotetického výkladu, když jsou na světě prostší a pochopitelnější. A tím jest právě ono milieu, ono bezděčné vychovávání, které dostává jednotlivec svým okolím, tou sférou životní, v níž žije, jejíž zájmy a názory i směry životní do sebe denně a denně vssává, aniž ho někdo při tom šlouchá a říká: dej si pozor, zapamatuj si to a to atd.! Žije v tom, má to denně

na očích, slyší o tom jako o veliké důležitosti. To je jednoduchý výklad a postačí úplně.

Ovšem, ovšem! řeknou zase lidé: „Toho milieu však náš člověk právě nemá. Třídy naší společnosti české jsou jinak rozvrstveny, jest tu zcela jiný poměr v zastoupení povolání!“ I to jest jen z části pravda. Jsou ti milionáři a statističtí lidé mezi obchodnictvem a průmyslnictvem našeho okruhu sami synkové milionářův a statistických otců? Kolik jich vyšlo z poměrů zcela obdobných, z jakých vycházejí synové našinci! Avšak pravda je, že ani otcové těchto nedovedli založití právě milieu, neměli pro ně ani smyslu ani vědomostí.

Tedy je přece pravda, že nám to milieu schází? Ano! Co z toho plyne? Že jest jednou z nejzákladnějších podmínek našeho tak řečeného národohospodářského obrození, abychom to milieu si zjednávali, nebo chcete-li, nahražovali, jak možná, uměle. A chápe se to u nás už, třeba se to vždy za pomoci toho sociologického cizoslovce neformuluje. Víme všichni, že jest tu překonati jistý mrtvý bod. Jakmile bude jen z části překonán, půjdou věci už samy sebou a progresivně k téže výslednici, jakou vidíme u jiných národů, jímž nyní v nevrlosti závidíme. Oceňujeme více a více potřebu pohybu našinců v místech vývozného ruchu obchodního (p o b y t u s otevřenýma očima a napjatým rozumem — žádného turistiky, které se, pohříchu, dnes pěstuje i pod fángličkou odborného cestování). Pomalu se sbírají k takovým účelům prostředky, budí se zájem, osvěcuje se smysl rodičů a dětí atd. Jednou ve velikém oboru umělých pomůcek, aby se usnadnilo jednotlivcům, mají-li jinak dost potřebných vlastností ostatních, vniknouti snáze do toho ústrojí odborné techniky a pomoci tou snáze v praktické její výkony se vpraviti, jest právě dobré knižkové o ní poučování. Jen jednou z mnohých, pravíme, ničím více. Ale přece jednou. Znáti ta kolečka všechna, jak v určitém ústrojí jdou a do sebe zasahují, a přinést si tak napřed jednu z podstatných částí orientace, býti na základě jejím s to chodu praktickému rychle porozumět, umět bezpochybně číst odborné zprávy a cenové listky atd. — to mají lidem podati takové odborné monografie z techniky obchodní.

Ale musí ony býti dobré. Jen žádné dětinské ohledy, že zatím, když není nic lepšího, musí stačit méně dobré. Každé „méně dobré“ je tu už špatným a nepotřebným. Zde vůbec jest oprávněno jen dobré, především tedy úplně správné ve všelike podrobnosti a předmět dostatečně vyčerpávající. Budou tudíž pravděpodobně se soutěží aspoň z části nemilé zkušenosti. Snad by bývalo lépe vybrati odborníky nejlepší, k věci té schopné, uložiti jim téma a dáti jim dost času; sebrati předem sbírku nejvýbornějších spisů toho druhu

cizojazyčných, dáti po případě dobré cizí raději vzdělat; zejména začít s nějakou všeobecnou jakožto základní pro zevrubnější práce speciální. Vůbec by to zasluhovalo největší péče přípravné. Máme-li či nemáme-li pro ten který obor svou knihu původní, to není žádný zřetel rozhodující, to je jen útěcha pro ješitnou povrchnost, není-li splněn spolu kategorický požadavek, a b y b y l a d o b r o u.

My tedy vítáme záslužnou iniciativu „Merkuru“; ne že by v ní byl klíč k rozřešení našich národohospodářských béd, ale že jest to zase přece jeden z mnohých prostředků, které mohou pomáhati, abychom se z těch béd znenáhla vymanili.

Doufáme, že bude další postup ve věci nejvážnější, jak důležitost její žádá. A pak snad bude zase o důležitou pomůcku více pro všechny, kteří chtějí nějaké užitečnější poučení, než je dnes naše přednášková horečka šablonovitě podává.
